

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Péter Mihály (1928–2024)

2024. április 1-én, életének 96. évében elhunyt Péter Mihály professor emeritus, a nyelvtudomány doktora, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Orosz (1995-től: Keleti Szláv és Balti) Filológiai Tanszékének tanára, hosszú éveken át vezetője, a Magyar Nyelvtudományi Társaság Általános Nyelvészeti Szakosztályának egykori elnöke, számos hazai és nemzetközi tudományos társaság és szakmai bizottság tagja és tisztségviselője, a hazai nyelvészeti és tágabban vett filológiai közelet tekintélyes személyisége.

Péter Mihály 1928. november 8-án született Budapesten. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen kezdte meg 1947-ben angol–orosz tanári szakon, majd 1949-től állami ösztöndíjasként a Leningrádi Állami Egyetem orosz nyelv- és irodalom szakán tanult, ahol 1954-ben kitüntetéses diplomát szerzett. Budapestre visszatérve 1954–1956 között az akkori Lenin Intézetben kapott tanársegédi állást. 1956 szeptembere óta megszakítás nélkül az ELTE BTK jelenlegi Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszékének, illetve jogelődjeinek oktatója, 1959-től adjunktusi, 1967-től docensi, majd 1985-től egyetemi tanári beosztásban, végül 1998-tól professor emeritusként. 1981–1991 között a tanszék, 1978–1991 között egyúttal a Szláv Filológiai Tanszékcsoporthoz vezetője is volt. Korábban, 1972–1978 között a Bölcsészettudományi Kar dékánhelyettesi tisztét is betöltötte. Az orosz kérdő mondatok intonációjáról írt bölcsészdoktori értekezését 1959-ben védte meg „summa cum laude” minősítéssel (vö. PÉTER 1955), 1965-ben szerzett kandidátusi fokozatot Tvardovszkij poémáinak költői nyelvről írt disszertációjával (PÉTER 1970), 1988-ban pedig a nyelvtudomány doktora fokozatot nyerte el „Érzelemkifejezés a nyelvben” című értekezésével (PÉTER 1991a).

Már a disszertációs témák pusztá felsorolása is jelzi Péter Mihály széles érdeklődési körét. Önvallomása szerint az irodalom felől érkezett el a nyelvészethez, vallotta, hogy „a nyelvésznek irodalmat értő és érző embernek kell lennie” (PÉTER 1991b). Egy későbbi visszaemlékezése szerint az irodalmat gimnáziumi magyartanára, Komlós Aladár szeretette meg vele, a szlavisztika terén budapesti egyetemi tanulmányai alatt Kniezsa István volt rá nagy hatással, Leningrádban pedig Lev Vladimirovič Ščerba tanítványai vonták be a fonetikai laboratórium munkájába, ahol többek között „az élő nyelv tiszteletét” is elsajátította (PÉTER 1998), ami később a beszélt nyelvre, a szlengre, az orosz *prostorečie*-re és egyéb nemstandard nyelvi formákra irányította kutatói érdeklődését.

Egyetemi főkurzusainak tematikája a szlavisztikai alapvetéstől az orosz történeti nyelvtanon át az orosz verstanig és stilsztikáig, az orosz irodalmi nyelv újabb kori történetéig és az orosz társalgási nyelv mai állapotáig terjedt. Nemcsak orosz nyelv és irodalom, hanem általános nyelvészet szakon is tanított fonológiát, utóbbin a modern fonológiai irányzatokat, elsősorban a strukturalista és a generatív fonológiát mutatva be. Hallgatóinak módjuk volt

szakszemináriumok és szakkollégiumok keretében *in statu nascendi* megismerkedni az újabb és újabb kutatási eredményekkel, amelyek sorra jelentek meg tanulmányok formájában hazai és nemzetközi tudományos folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben.

Péter Mihály tanulmányai, könyvei nemcsak az orosz filológiát, hanem a magyar és az általános nyelvészetet is gazdagítják. A strukturális fonológia különböző irányzatainak jellegzetes vonásait például a Szabálytalan fonológia című kötet egyik tanulmányában (PÉTER 2001) összegezte, amelyben többek között bemutatta a prágai kör fonológiáját is. A prágai iskola ugyanakkor nemcsak a fonológia miatt volt érdekes a számára. A prágaiak támaszkodtak az orosz nyelvészeti hagyományokra, így Baudouin de Courtenay-nak a nyelvvel kapcsolatos elképzeléseire is, amelyekről Péter Mihály kimutatta, hogy számos tekintetben hasonlóak, de sokkal rugalmasabbak, mint Saussure-éi (PÉTER 2006). A prágai kör funkcionális szemlélete erősítette Péter Mihály saját nyelvfelfogását, valamint érzékenységét a formális irányzatok mellett kibontakozó alternatív törekvések iránt is. Tudóseyéniségének fontos jellemzője volt a tények tisztelete, a törvényszerűségek keresése, a kritikai érzék, a más elméleti megfontolásokat alapul vevő pályatársakkal szembeni tolerancia, a tudományos megismerés folyamatként, illetve az emberi nyelv antropológiai jelenségként történő felfogása (vö. PÉTER 1991b). Kutatói munkássága mellett Péter Mihály mindig nagy figyelmet szentelt a tudományos utánpótlásnak, tárgyilagos bírálati számos könyv, jegyzet, disszertáció, tanulmány útját egyengették. Szívén viselte a középiskolai orosz nyelvoktatás sorsát, a tanártovábbképzését és a középiskolai tanulmányi versenyekét egyaránt.

Tanszékvezetői működése még a tömeges orosz szakos tanárképzés idején kezdődött. Rendkívüli tapintattal és diplomáciai érzékkel segítette át a tanszéket az új körülményekhez való alkalmazkodás nehéz, mert óhatatlanul egyrészt karcsúsítással, másrészt bizonyos profilbővítéssel járó feszültségteljes időszakán az 1980-as és az 1990-es évek fordulóján. Az ő hivatali idejére esett az ukrán szak megerősítése, valamint az első litván lektor meghívása. Az orosz szak átalakulása során a minőségi képzésre helyezte a hangsúlyt, jelentős szerepet vállalt az új rendszerű orosz nyelvészeti doktori (PhD) program kidolgozásában, majd annak akkreditációja után a képzés teljes folyamatában a felvételi beszélgetésektől kezdve fontos kollégiumok tartásán át a témavezetésig és a doktori szigorlatok lebonyolításáig. Ő dolgozta ki „Az orosz beszélt nyelv” és az „Orosz stilisztika” című kurzusok tematikáját, és tartotta is ezeket az immár harminc éve működő program első évtizedében. Hat sikeresen védett témavezetettje működik (illetve működött nyugdíjazásáig) az ország különböző egyetemén. Az orosz irodalmi PhD-program működésében is fontos szerepet vállalt, egyebek között ő tartotta a verstani kurzusokat (vö. PÉTER 2008). Nyugdíjba vonulása után, 1999-ben az orosz filológia terén végzett sok évtizedes, kimagasló színvonalú tudományos és egyetemi oktatói munkásságáért az Orosz Nyelv- és Irodalomtanárok Nemzetközi Szövetsége (MAPRJaL) Puskin-éremmel tüntette ki. Az érem azért is méltó helyre került, mert Péter Mihály többek között Puskin költészetének is kiváló ismerője és elemzője volt, amiről számos tanulmánya mellett a magyar Anyegin-fordítások összevető elemzésének szentelt könyve (PÉTER 1999) is tanúskodik.

Péter Mihály tudományos munkásságának bibliográfiája a 70. születésnapjára készült köszöntő könyvben (ZOLTÁN et al. szerk. 1998: 7–13) és ezzel egyidejűleg a neki szentelt pályaképben (BOLLA szerk. 1998: 8–17) jelent meg, azonban ez a már akkor is tekintélyes műjegyzék a hosszú nyugdíjas évek alatt örvendetes módon számos könyvvel és tanulmánnyal bővült (vö. LADÁNYI 2018 és 2019, számos korábbi megemlékezés

bibliográfiai adatával is). Ezek pontos számbavétele még ránk, hátrahagyott tanítványaira és kollégáira vár; itt most csupán az 1998 utáni könyv alakú publikációk önmagában is impozáns sorát idézzük fel: PÉTER 1999, 2005a, 2005b, 2008, 2012, 2016 és 2021.

Kiváló kutatói és oktatói tevékenysége mellett Péter Mihály az évek során mindig figyelemmel kísérte és segítette volt tanítványai, fiatalabb kollégái szakmai előrehaladását is. Hálás szívvel emlékezünk rá. Nyugodjék békében!

Hivatkozott irodalom

- BOLLA KÁLMÁN szerk. 1998. *Péter Mihály*. Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások 52. ELTE Fonetikai Tanszék, Budapest.
- LADÁNYI MÁRIA 2018. К 90-летию Михая Петера. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 63: 475–479. <https://doi.org/10.1556/060.2018.63.2.24>.
- LADÁNYI MÁRIA 2019. Péter Mihály 90 éves. *Magyar Nyelv* 115: 244–248. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2019.2.244>
- PÉTER MIHÁLY 1955. ПЕТЕР, М., Мелодика вопросительного предложения в русском языке. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 1: 245–259.
- PÉTER MIHÁLY 1970. *Tvardovszkij poémáinak költői nyelve*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 1991a. *A nyelvi érzelmkifejezés eszközei és módjai*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 1991b. „Nihil linguistici a me alienum puto”. In: SZ. BAKRÓ-NAGY MARIANNE – KONTRA MIKLÓS szerk., *A nyelvészetről – egyes szám első személyben*. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 205–211.
- PÉTER MIHÁLY 1998. Péter Mihály vallomása pályájáról. In: BOLLA KÁLMÁN szerk. 1998. 5–7.
- PÉTER MIHÁLY 1999. „Pár tarka fejezet csupán...”. *Puskin „Jevgenyij Anyegin”-je a magyar fordítások tükrében*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 2001. Strukturális fonológia. In: SIPTÁR PÉTER szerk. 2001. 9–36.
- PÉTER MIHÁLY 2005a. ПЕТЕР, М. *Избранные статьи по русскому языку*. ELTE Ukrán Filológiai Tanszék – Argumentum, Budapest. (Bibliotheca Baltoslavica Budapestiensis 1.)
- PÉTER MIHÁLY 2005b. *Nyelv, stílus, költői beszéd: válogatott tanulmányok*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 2006. Szinkronia és diakronia a prágai iskola felfogásában. *Magyar Nyelv* 102: 400–407. <https://www.c3.hu/~magarynyelv/06-4/peterm.pdf>
- PÉTER MIHÁLY 2008. ПЕТЕР, М. *Русское стихосложение (Вводный курс)*. ELTE Ukrán Filológiai Tanszék – Argumentum, Budapest. (Bibliotheca Baltoslavica Budapestiensis 3.)
- PÉTER MIHÁLY 2012. *A leplező nyelv. Álcázás és ámitás a nyelv használatában*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. (Az ékesszólás kiskönyvtára 22.)
- PÉTER MIHÁLY 2016. *Orosz verseim: Egy tervezett költészeti szeminárium anyagai*. Szerk. HETÉNYI ZSUZSA. ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 2021. ПЕТЕР, М., *Современный русский язык: стандарт и неcodифицированные разновидности речи (Вводно-обзорный курс)*. ELTE Ukrán Filológiai Tanszék – Argumentum, Budapest. (Bibliotheca Baltoslavica Budapestiensis 5.)
- SIPTÁR PÉTER szerk. 2001. *Szabálytalan fonológia*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 5.)
- ZOLTÁN ANDRÁS et al. szerk. 1998. *Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára*. Argumentum, Budapest.

LADÁNYI MÁRIA – ZOLTÁN ANDRÁS
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem